

STEFAN OČOVSKÝ

NIEKTORÉ PROBLÉMY ŠTÚDIA BYTOVÉHO FONDU

Štefan Očovský: Some problems connected with the study of housing funds. *Geografický časopis*, Bratislava 1974, XXVI, 4; 2 figures, 10 lit. cit.

Based on a brief survey of existing works dealing with the solution of questions concerning the housing and dwelling funds, the author supposes three directions of the further development of their geographical examination: study of the settlements material component within the geography of residences, study of the dwelling funds within geographical researches in the non-productionale sphere and, finally, introduction of the study of lodging conditions into the works on habitation environment, within the research of living milieu. After outlining the fundamental problems of the three mentioned directions of research and on using ten indices, reflecting the basic building-technical properties of quarters and the relation of their largeness to the number of inhabitants, he shows one of the possible manners of evaluating the quality of housing funds from the aspect of dwelling standard.

Bývanie predstavuje jednu zo základných životných potrieb obyvateľstva. Zabezpečenie primeraných podmienok bývania je nevyhnutným predpokladom pre správny rozvoj spoločnosti, najmä jej sociálnej sféry, pričom v rôznych obdobiach spoločenského vývinu sa menia požiadavky na počet, veľkosť, charakter a kvalitu obydli, a to v závislosti od zvyšovania výroby, a tým aj od zlepšovania materiálnej situácie obyvateľov. V súčasnej etape rozvoja našej spoločnosti sa v mnohých smeroch dosiahla vysoká úroveň uspokojovania hmotných požiadaviek obyvateľov, o čom svedčia údaje o raste spotreby v oblasti výživy, odievania, vlastníctva predmetov dlhodobej spotreby, ako aj v kultúrnej sfére. Tento proces sa zákonite prejavuje aj v nárokoch na zvyšovanie úrovne bývania. Vzhľadom na rýchlosť progresívnych sociálnych premien v období po r. 1948 sa však ešte prejavujú medzi reálnymi požiadavkami obyvateľstva a možnosťami, ktoré poskytuje jestvujúci bytový fond, disproporcie, a to najmä vzhľadom na zabezpečenie primeranej veľkosti bytu. Riešenie tohto problému je dôležitou súčasťou hospodárskej politiky štátu a uskutočňuje sa intenzívnou bytovou výstavbou, rekonštrukciami starších bytov, ako aj správnu bytovou politikou, t. j. efektívnym využitím bytového fondu podľa objektívnych potrieb obyvateľov. Súčasné štádium riešenia tohto problému je poznamenané radom rozdielov medzi rôznymi územiaми. Aj jednotlivé znaky domového a bytového fondu vykazujú z priestorového hľadiska značné odchýlky, čím sa vytvárajú vhodné predpoklady na zaradenie problematiky bývania do náplne geografických výskumov.

Obydliа, t. j. priestory na bývanie, sú v našich podmienkach vo všeobecnosti totožné s bytmi, ktoré sú umiestnené v domoch. Obydliа v rôznych prôvizórnych stavbách, ktoré nevyhovujú definícii domu, predstavujú iba nepatrný počet, väčšinou sú len dočasným javom, a preto sa pri štúdiu problematiky bývania venuje pozornosť výlučne

domom a bytom. Súbor domov alebo bytov na určitom území tvorí domový, resp. bytový fond. Domy predstavujú základné prvky materiálnej zložky osídlenia. V priestore sú rozmiestnené buď jednotlivé (samoty), alebo v zoskupeniach (skupiny domov, vesky, dediny, mestá). Väčšinu domového fondu tvoria obytné domy, ktoré sú z formálneho hľadiska sídlotvorným prvkom. Popri nich sa v menšom počte vyskytujú neobytné domy, ktoré sa využívajú pre rôzne odvetvia výroby a služieb, pričom niektoré z nich plnia čiastočne aj obytnú funkciu. Vzájomné usporiadanie domov určuje pôdorysnú formu sídla, ako aj typ osídlenia. Základné údaje pre štúdium domového a bytového fondu poskytujú výsledky sčítaní ľudu, domov a bytov, domové súpisy a stála evidencia.

Keďže domy a byty navzájom úzko súvisia, ich výskum sa nedá výraznejšie oddeliť. Vzhľadom na to, že domy predstavujú stavebné objekty rozdielnej veľkosti, a to od jednobytových jednotiek po veľké obytné bloky, pri štúdiu podmienok bývania je vhodnejšie vychádzať z údajov o bytovom fonde. V doterajšej geografickej literatúre sú však zriedkavé práce, ktoré sa venujú niektorým z možných hľadísk štúdia bytového fondu. Naproti tomu však domy alebo rôzne formy obydli vystupovali ako dôležitý objekt vo sfére výskumov geografie sídel, pričom sa v menšej miere venovala pozornosť ich stavebnotechnickým vlastnostiam; okrem otázok stavebného materiálu a stavebného štýlu sa viac zdôrazňoval celkový prístup k tzv. sídelným jednotkám v rámci morfológického smeru v sídelnej geografii. V neskorších prácach sa však už problematika materiálnej zložky takmer nevyskytuje. V sídelnej geografii okrem krátkej štúdie [3] zostáva zahrnutá iba nepriamo, napr. prostredníctvom hodnotenia pôdorysných foriem alebo premien v celkovom obraze sídel, a to v dôsledku kolektívizácie a industrializácie. Bytový fond sa kartograficky spracoval v atlase [2]. Medzeru, ktorá sa v tomto smere v geografickej literatúre vytvorila, vyplňajú práce ekonomicko-štatistického charakteru, ktoré sa zaoberajú predovšetkým celkovým hodnotením výsledkov sčítaní domov a bytov za väčšie územné jednotky alebo niektorým špecifickým znakom domového a bytového fondu. Z radu časopiseckých príspevkov s takouto náplňou vyniká rozsahom aj šírkou spracovania publikácie [1].

Osobitný charakter majú práce uskutočňované doteraz na pôde urbanizmu, architektúry, územného plánovania a príbuzných disciplín. Ak neberieme do úvahy práce s výlučne stavebnotechnickou problematikou, ktoré majú niekedy aj náplň príbuznú sídelnogeografickému pohľadu, zostáva ešte ich významná skupina, ktorá sa zaoberá problematikou bývania, resp. riešením vzťahu človeka k obytnému prostrediu. Významné výsledky v tomto smere sa dosahujú aj v sociologických výskumoch, najmä v mestách a v urbanizovaných územiach.

Z uvedeného stručného prehľadu doterajších spôsobov začlenenia otázok domového a bytového fondu, ako aj bývania všeobecne do vedeckovýskumných prác i z úvah o celkovom charaktere danej problematiky, o povahe jednotlivých znakov a javov, ako aj o potencionálnych možnostiach geografického prístupu sa dajú stanoviť tri okruhy otázok, ktoré by mali byť predmetom geografického štúdia. V prvom rade sa ukazuje potrebným pokračovať v skúmaní materiálnej zložky osídlenia v rámci geografie sídiel. Iné hľadiská a súbory problémov, najmä vzhľadom na bytový fond, môžu sa zaradiť do geografických výskumov nevýrobnej sféry. Trefou alternatívou je štúdium otázok a podmienok bývania ako časti prác pri geografickom vyhodnocovaní životného prostredia. Je zrejmé, že výskumy vo všetkých troch načrtnutých smeroch sú obsahovo príbuzné, avšak kladie sa pri nich dôraz na rôzne špecifické stránky skúmaných objektov.

V sídelnej geografii sa sídla považujú za komplex troch zložiek: obyvateľstva, materiálnej zložky a územia. Kým územná zložka sa takmer stabilne hodnotila ako element, podmieňujúci geografickú polohu, ako aj konkrétne podmienky stavebného rozvoja

sídla, zastúpenie ostatných dvoch zložiek sa v rôznych vývinových fázach sídelnej geografie menilo. Ako sme už povedali, v geografii človeka alebo v kultúrnej geografii sídelné jednotky predstavovali významnú súčasť náplne sídelného výskumu, ktorý často znamenal vlastne štúdium domov, ich lokalizácie a usporiadania v teréne, pôdorysu, nárysu, typov a funkcií. Niektorí autori pojem sídla dokonca chápali iba z jeho materiálnej stránky ako súbor stavebných objektov, prispôbienených životu ľudí. Naproti tomu v súčasnosti sa sídelná geografia orientuje predovšetkým na inú problematiku, opierajúc sa najmä o charakteristiky demografickej povahy. Priznanie určujúcej úlohy v sídle obyvateľstvu nemusí byť sprevádzané vylúčením, resp. nedocenením materiálnej zložky, ba naopak, za užitočné považujeme venovať tejto problematike pozornosť.

Okrem štúdia všeobecných črt materiálnej zložky v prácach so širším zameraním môžu sa výskumy orientovať na niektoré významnejšie okruhy javov. Môžeme poukázať napr. na potrebu vyhodnotenia zmien zastavanej plochy v obciach, a to v dôsledku jej rýchleho vzrastu, najmä po roku 1950, často však na úkor kvalitnej poľnohospodárskej pôdy. Ďalšiu skupinu otázok zahŕňa štúdium horizontálnej a výškovej členitosti sídel, najmä vo vzťahu k územnému plánovaniu, ako aj objasnenie priestorových rozdielov v jednotlivých znakoch domového fondu, ako aj ich charakteristika v rozličných územných celkoch. Pritom ide predovšetkým o štúdium zmien počtu domov, poukazujúcich na dynamiku materiálnej zložky, druhov a typov domov, so stanovením rozmiestnenia ich hlavných foriem, veku domov, ktorý poskytuje prehľad o pravdepodobných potrebách sanačných prác alebo novej výstavby, ďalej stavebného materiálu múrov a krytiny, ktoré popri regionálnych rozdieloch v používaných materiáloch poukazuje aj na životnosť stavieb, veľkosť domov ako ukazovateľa stupňa urbanizácie územia, vybavenosť domov atď. Materiálna zložka sídla sa môže chápať aj širšie než ako súbor stavebných objektov, napr. ak sa venuje pozornosť aj úlohe, ktorú tieto plnia. Potom by sa do jej výskumu presunuli aj časti otázok výroby, občianskej i technickej vybavenosti a pod.

Z uvedeného prehľadu základnej náplne štúdia materiálnej zložky osídlenia vyplýva, že v rámci sídelnej geografie za oprávnené považujeme zaoberať sa okrem všeobecných črt tejto problematiky aj skúmaním domového fondu. Jeho podstatnú časť však tvoria obytné objekty. Bývanie je súčasne základnou úlohou, ktorú plnia sídla, a preto je nevyhnutné venovať zvláštnu pozornosť materiálnej zložke z hľadiska jej obytných funkcií. Okrem miesta, ktoré v sídelnej geografii zaberá riešenie týchto otázok, ukazuje sa potrebným študovať časť problematiky materiálnej zložky osídlenia aj vzhľadom na poskytovanie možností bývania obyvateľstva. Vhodné podmienky na splnenie tejto požiadavky vytvára rozvoj geografických disciplín, ktoré sa zaoberajú štúdiom odvetví služieb, resp. nevýrobnej sféry. Jedným z takýchto odvetví je aj bytové hospodárstvo, a preto analogicky s rozvojom prác, zaoberajúcich sa otázkami iných súčastí sféry služieb, resp. nevýrobnej sféry, napr. obchodu a cestovného ruchu, dá sa predpokladať aj rozvoj geografických výskumov v tomto smere. Ich náplňou môže byť jednak štúdium bytového fondu a jeho znakov z priestorového hľadiska ako jedného z prvkov geografickej krajiny, a jednak štúdium, ktoré sa opiera o odvetvový prístup, zamerané na bytové hospodárstvo.

Uskutočnené úvahy nemôžu viesť k oddeleniu skúmania domového a bytového fondu, pretože, ako sme už zdôraznili, domy a byty predstavujú úzko navzájom súvisiace javy. Avšak i napriek tomu z praktického hľadiska je užitočná delimitácia práce tak, že z celého komplexu prejednáwanej problematiky sa sídelnogeografický výskum zameria na materiálnu zložku osídlenia ako jednu z dôležitých komponentov sídla, pričom základnými jednotkami, tvoriacimi sídlo, budú vo všeobecnosti domy a na druhej strane

v rámci geografie služieb sa budú študovať predovšetkým obytné funkcie sídla, resp. jeho menších jednotiek-bytov. Takúto delimitáciu už naznačujú aj konkrétne publikácie [2]. Práce s touto tematikou sú však zatiaľ ojedinelé, a preto vzhľadom na potrebu jej hlbšieho rozpracovania je potrebné stanoviť náplň geografického skúmania. Keďže príbuzné vedné odvetvia študujú iba čiastkové problémy a špeciálne znaky bytového fondu, náplň geografického štúdia sa musí stanoviť širšie, ako vyplýva z vymedzenia predmetu geografických vied.

Kým v geografii sídel nazhromaždené poznatky z publikovaných prác naznačujú možný tematický rozsah výskumov a chýba iba ich metodologické zhodnotenie z hľadiska najnovšieho rozvoja geografie, v prípade geografie služieb sa tematická náplň ešte celkom nevykryštalizovala, a preto aj sformovanie obsahu geografického štúdia obytných hľadísk materiálnej zložky osídlenia, prípadne odvetvia bytových služieb si vyžaduje dôkladné rozpracovanie v osobitných štúdiách. V tomto príspevku môžeme iba naznačiť niektoré zložky uvedených výskumov, a to bez zohľadnenia ich dôležitosti. Zahŕňujú predovšetkým analogicky ako pri domovom fonde štúdiom jednotlivých znakov bytového fondu, z nich niektoré majú povahu tzv. vonkajších znakov, pretože charakterizujú byt ako celok. K nim patria napr. údaje o lokalizácii bytov v domoch rôzneho druhu, obývanosti (trvale, dočasne, neobývané), o stavebnom materiáli, veku, umiestnení vzhľadom na podlažia a svetové strany a pod. Vnútorne znaky bytového fondu sa vzťahujú predovšetkým na veľkosť a vybavenosť bytov. Veľkosť sa meria jednak počtom najmenších jednotiek, ktoré sa pri tomto štúdiu berú do úvahy, t. j. miestností (obytných a i.), a jednak výmerou celkovej alebo iba obytnej podlahovej plochy. Niekedy sa za ukazovateľa veľkosti používa objem vnútorného priestoru. Pri vybavenosti bytov sa sleduje ich napojenie na jednotlivé druhy inštalácií, ako elektrinu, vodovod, plyn, kanalizáciu, diaľkovú dodávku tepla a teplej vody, ako aj prítomnosť alebo druh niektorých častí vnútorného zariadenia, napr. kuchynská linka, druh vlastného vykurovania, ohrievač vody a pod. Niekedy sa k vybavenosti bytov počítajú aj predmety dlhodobej spotreby, ktoré sú však vlastníctvom domácností, alebo rôzne priestory v dome, ktoré patria k bytu (práčovňa a pod.). Osobitnú časť charakteristík bytového fondu poskytujú údaje o zaľudnenosti bytov, z nich najmä vzťah veľkosti bytov a počtu osôb bývajúcich v bytoch.

Otázky zaľudnenosti bytov a všeobecne zabezpečenia obyvateľstva obydliami sa považujú za významnú súčasť štúdia bytového fondu aj v práci [5]. Okrem nich sa za dôležitú úlohu geografie v tomto smere označuje ešte aj sledovanie regionálnych rozdielov v nákladoch na bytovú výstavbu a v požiadavkách na stavebnotechnické vlastnosti obytných budov v závislosti od miestnych, najmä klimatických podmienok. Tretiu úlohu vidí autor v priestorovom pohľade na výšku nákladov, spojenú s používaním bytov a celkove na problematiku ich exploatácie.

Okrem uvedených momentov sa geografický výskum bytového fondu môže zamerať na rad ďalších znakov. Ukazuje sa, že doterajšie práce sú tematicky ovplyvnené tak rozsiahlou ekonomickou i technickou literatúrou, ako aj charakterom a štruktúrou podkladových číselných informácií, ktoré poskytujú výsledky štatistických zisťovaní.

Tretí spôsob začlenenia prejednávanej problematiky do geografických výskumov podmienila orientácia pozornosti geografie na riešenie otázok životného prostredia. Vzhľadom na pripravenosť jednotlivých disciplín pre tieto práce pri skúmaní životného prostredia doteraz prevažujú tendencie štúdia vplyvov prírodných elementov. Avšak životné prostredie ako výsledok existencie a pôsobenia širokého súboru prvkov prírodnej a sociálneekonomickej povahy sa v jednotlivých územiach využíva s rozdielnou intenzitou a plní rôzne funkcie. Dominujúci význam má tá jeho časť, ktorá bezprostredne slúži

pobytu a činnosti ľudí, t. j. životné prostredie v osídlených priestoroch. Z kombinácie funkcií, ktoré plní prostredie v sídlach, rozhodujúce sú obytné funkcie. Táto skutočnosť zdôrazňuje potrebu výraznejšieho zastúpenia štúdia obytného prostredia v prácach o životnom prostredí.

Pojem obytné prostredie zahrnuje mimoriadne široký komplex javov, a preto hneď, len čo si potreby spoločnosti vynútili orientovať pozornosť na jeho štúdium, dostalo sa na program výskumov viacerých vedných odvetví. Predpoklady zaujať medzi nimi významné miesto majú aj sociálno-ekonomické disciplíny geografie. Tieto sa môžu uplatniť nielen poskytovaním počiatočných informácií pre ďalšie použitie ostatnými vednými odborníkmi, ale aj konkrétnymi výsledkami hodnotenia pozitívnych a negatívnych črt niektorých komponentov obytného prostredia, ich regionálnych rozdielov, prejavov v sídlach rozličných typov alebo z iných hľadísk.

Prínos geografických disciplín k riešeniu otázok obytného prostredia sa prejavuje na rôznych úrovniach priestorového i vecného pohľadu. Tieto sa zachovávajú aj vtedy, keď sa obmedzíme iba na sídelnú geografiu, resp. na štúdium materiálnej zložky osídlenia. Širšie priestorové hľadisko predstavuje príspevok k hodnoteniu obytného prostredia na úrovni siete sídel v štáte, oblasti alebo v urbanizovanom území. Druhú úroveň reprezentujú výskumy zamerané na hodnotenie obytného prostredia z hľadiska jednotlivých sídel, najmä miest, prípadne ich častí. Nakoniec najužší pohľad poskytuje štúdium podľa základných zložiek sídel, domov, bytov a miestností. Vzhľadom na zameranie tohto príspevku sa podrobnejšie orientujeme iba na posledný z uvedených druhov hodnotení obytného prostredia, pričom sa uplatnia najmä výsledky, ktoré poskytuje štúdium bytového fondu.

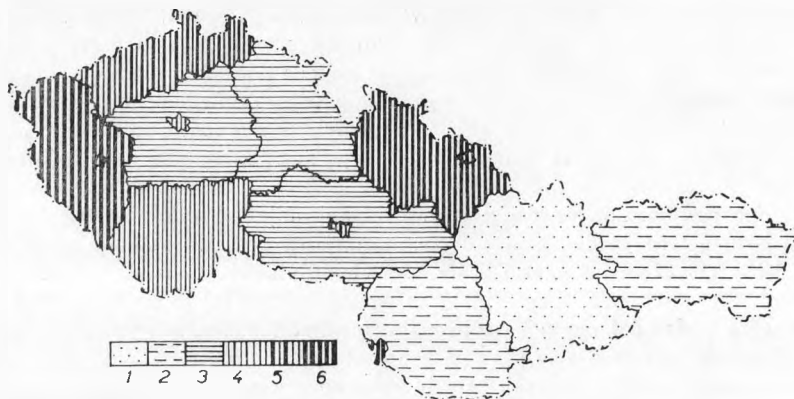
Je potrebné poznamenať, že pojem bývanie nezahrnuje iba otázky existencie, ako aj vhodnosti bytu a jeho častí, ale aj komplex vonkajších podmienok, ktoré závisia od lokalizácie bytu vzhľadom na miesto práce, zariadenia služieb, odpočinkov a celkový charakter okolitého prostredia, napr. od jeho čistoty, estetickej hodnoty a pod. Preto, ak hovoríme o hodnotení obytného prostredia na úrovni bytov, môžeme sa dotknúť iba časti problematiky bývania, a to bývania v užšom zmysle.

Pri posudzovaní kvality bytového fondu musíme vychádzať z hodnotenia jeho vonkajších i vnútorných znakov, ako aj zo vzťahu veľkosti bytov a počtu bývajúcich osôb. V detailnejších výskumoch je možné brať do úvahy aj ďalšie údaje, napr. údaje o domácnostiach, o ich veľkostnej a sociálnej štruktúre, o spolužití viacerých domácností v byte a pod. Ako príklad hodnotenia kvality bytového fondu, plní poslanie úvodu k podrobnejšiemu štúdiu tejto problematiky, urobili sme prieskum na základe prehľadných údajov podľa okresov na Slovensku z roku 1970.

Zo súboru ukazovateľov, ktoré sú k dispozícii o bytovom fonde, možno k niektorým priradiť hodnotu reprezentatívnych znakov, odrážajúcich kvalitu obytného prostredia, resp. bývania, pričom iné majú iba doplňujúcu hodnotu. Z tzv. vonkajších znakov sú dôležité napr. vek, stavebný materiál a lokalizácia v dome. Z ďalšej skupiny znakov prichádzajú do úvahy údaje o veľkosti bytov podľa počtu miestností a plošnej výmery, najmä charakteristiky vybavenosti bytov základnými inštaláciami. Osobitný význam pri posudzovaní stupňa vhodnosti bytového fondu pre plnenie obytných funkcií poskytujú údaje o zaľudnenosti bytov. Ako príklad pre ďalšie úvahy sme vybrali desať ukazovateľov, ktorých hodnoty sme vyčíslili pre jednotlivé územné celky. Tieto tvorili percentuálny podiel bytov postavených v období 1945–1970, priemerný počet obytných miestností na jeden byt, priemerná rozloha obytných miestností v jednom byte, podiel bytov vybavených ústredným alebo etážovým kúrením, podiel bytov vybavených kúpeľňou alebo sprchovacím kútom, podiel bytov so zavedeným vodovodom, podiel bytov

pripojených na kanalizačnú sieť, priemerný počet obyvateľov na jeden byt, priemerná výmera obytnej plochy na jedného obyvateľa a priemerný počet bývajúcich osôb na jednu obytnú miestnosť.

Metodický postup práce sa zakladal na stanovení priemerných hodnôt uvedených ukazovateľov za celé študované územie, s ktorými sa porovnávali príslušné údaje v jednotlivých územných celkoch. Týmto spôsobom sa v každom okrese k sledovaným znakom priradili pozitívne, neutrálne alebo negatívne symboly, a to podľa toho, či dosahovali nadpriemerné hodnoty, blízke k priemeru alebo podpriemerné hodnoty. Z ich súhrnu za celý okres vyplynula hodnota štandardu bytového fondu, daná číselným symbolom. Takto získané symboly teda odrážajú čiastkový pohľad na kvalitu bývania z hľadiska vybraného komplexu znakov. Pre umožnenie širšej orientácie v študovanej problematike z hľadiska celoštátnych parametrov sme rovnakým postupom spracovali aj údaje za ČSSR, a to podľa krajov. Získané výsledky sme kartograficky znázornili na obr. 1 a 2.

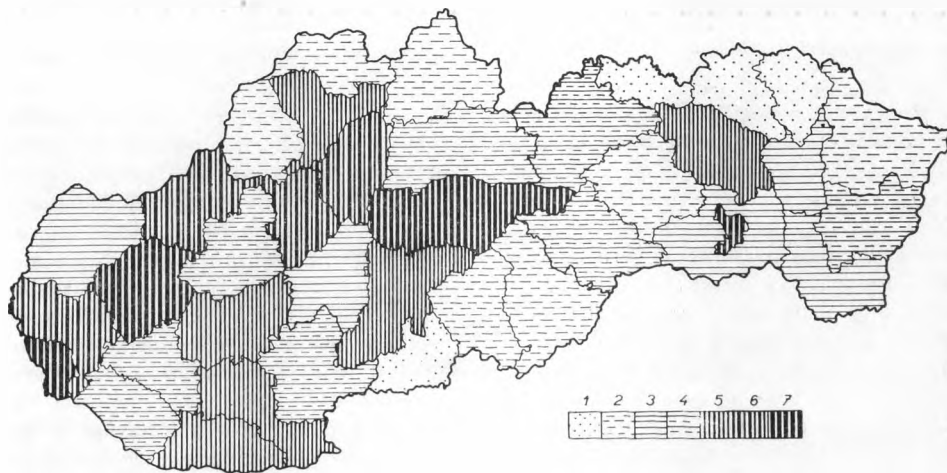
Obr. 1. Kvalita bytového fondu v ČSSR. Hodnoty ukazovateľa štandardu bývania:

1 — pod -6, 2 — -4 až -5, 3 — -2 až -3, 4 — 1 až 2, 5 — 3 až 4, 6 — 5 a viac.

V ČSSR, ako ukazujeme na obr. 1, najvyšší štandard bývania dosahujú vyčlenené mestá, administratívne postavené na úroveň krajov, a to Ostrava, Plzeň, Bratislava, a ďalej Severomoravský a Západočeský kraj. Stredne vysoký štandard majú Brno, Praha, Severočeský a Juhočeský kraj. Zostávajúce tri kraje v ČSR majú vzhľadom na celoštátne pomery mierne nepriaznivý štandard bytového fondu. Podstatne nepriaznivejšia situácia sa prejavuje na území Slovenska, kde všetky tri kraje dosahujú nízke hodnoty zobrazeného symbolu. Podmieňujú to najmä ukazovatele vybavenosti a zaľudnenosti bytov, ktoré sú značne nižšie ako celoštátny priemer. Na druhej strane zasa v SSR sú nadpriemerné hodnoty ukazovateľov veku a veľkosti bytov. Napríklad v ČSR sa v období do r. 1900 postavilo 24 % bytov, v období 1946—1970 31 % bytov, kým na Slovensku analogické údaje dosahujú 11 % až 58 %. V ČSR sú nižšie aj ukazovatele počtu obytných miestností na jeden byt (2,11, v SSR 2,16) a celkovej podlahovej plochy v byte v m² (62,3, v SSR 64,3), ako aj obytnej plochy v m² (39,2, v SSR 40,0); naproti tomu na Slovensku na 1 obyvateľa pripadá iba 10,1 m² obytnej plochy (v ČSR

12,3) a vyššia je zaľudnenosť bytov, pretože priemerne v 1 byte žije 3,95 obyvateľov (v ČSR 3,18), v jednej obytnej miestnosti 1,8 osôb (v ČSR 1,5). Vo vybavenosti bytov ústredným kúrením sa na Slovensku dosahuje podiel iba 27 % (v ČSR 30 %), kúpeľnou 48 % (61 %) a kanalizáciou 31 % (57 %).

Podrobnejšiu analýzu úrovne bývania a delimitáciu Slovenska z tohto hľadiska uvádzame na obr. 2. Ako ukazuje mapa na obr. 1, najvyšší štandard bytového fondu vykazujú mestá a oblasti s vysokým stupňom urbanizácie, v ktorých sa lokalizovala značná časť novej bytovej výstavby, s kompletnou vybavenosťou, základnými inštaláciami. Táto skutočnosť, spolu s priaznivým pôsobením ďalších činiteľov, napr. rozvojom individuálnej bytovej výstavby, zvyšovaním životnej úrovne obyvateľstva a pod. ako aj vplyvy vývinu štruktúry bytového fondu v predošlých etapách vyvolávajú priestorovú diferenciaciu územia Slovenska vzhľadom na kvalitu bytových podmienok. Podľa postupu

Obr. 2. Kvalita bytového fondu na Slovensku. Hodnoty ukazovateľa štandardu bývania:

1 — pod -7, 2 — -5 až -6, 3 — -3 až -4; 4 — -1 až -2, 5 — 0 až 1, 6 — 2 až 5, 7 — 6 a viac.

ich hodnotenia, ktorý sme použili, najpriaznivejšia situácia sa prejavuje v Košiciach, Bratislave a v okresoch Banská Bystrica, Trnava, Prievidza a Martin. V negatívnom zmysle vystupujú zo skúmaného hľadiska do popredia okresy Stará Ľubovňa, Svidník, Bardejov, Veľký Krtíš, Humenné, ale aj Spišská Nová Ves, Čadca a Dolný Kubín.

Okresy s nadpriemerným a priemerným štandardom bývania sa teda lokalizujú najmä v Západoslovenskom kraji a na strednom Slovensku. Príčinou nízkych hodnôt, ktoré dosahujú okresy vo východnej časti krajiny, je najmä zaostávanie ukazovateľov vybavenosti bytov, okrem okresu Poprad, ako aj ich relatívna preľudnenosť. Hoci je na väčšine tohto územia zvlášť priaznivá veková štruktúra bytového fondu, s vysokým podielom nových bytov (vo Východoslovenskom kraji sa po roku 1945 postavilo vyše 65 % z celkového počtu bytov), ešte stále sa prejavujú znaky niekdajšieho zaostávania tohto územia. Podobnú situáciu možno pozorovať aj na severe a na juhu Stredoslovenského kraja. Priaznivejšie hodnotenia okresov v Západoslovenskom kraji podmienili najmä

ukazovatele veľkosti a zaľudnenosti bytového fondu. Celkove najvyššia úroveň vybavenosti bytov sa dosahuje vo väčšine okresov Stredoslovenského kraja, naproti tomu však v tomto kraji prevládajú podpriemerné hodnoty ukazovateľov veľkosti bytov. Táto skutočnosť zapríčinila zníženie hodnoty zisťovaného symbolu oproti ostatným krajom, ktoré sa prejavilo pri skúmaní celoštátnych údajov (obr. 1).

Načrtnutý postup hodnotenia kvality bytového fondu má splniť iba úlohu prvotnej orientácie, potrebnej na podrobnejšie výskumy, ktoré sa môžu uskutočniť jednak rozšírením súboru charakteristík o ďalšie znaky a jednak použitím údajov za menšie územné jednotky. Pri štúdiu javov, ktoré okrem priestorových rozdielov nadobúdajú výrazne odlišný charakter aj v mestách a vidieckých sídlach, ako je to aj pri bytovom fonde, je nevyhnutné pracovať s podkladovými materiálmi podľa obcí. Napriek tomu však považujeme za potrebné aj spracovanie prehľadnejších údajov, ktoré umožňujú získanie ucelenejšieho priestorového obrazu sledovanej problematiky. Z iného hľadiska sa ukazuje, že hodnotenie kvality bytových pomerov vzhľadom na charakter poskytovaných výsledkov sa môže považovať tak za účasť výskumov bytového fondu v rámci geografického štúdia nevýrobnej sféry, ako aj za čiastkový prínos k riešeniu otázok obytného prostredia.

Predložený príspevok sa dotýka iba vybraných problémov, ktoré vystupujú do popredia v súvislosti so začlenením materiálnej zložky sídel a zvlášť bytového fondu do náplne štúdia geografických disciplín. V prvom rade má poukázať na potrebu systematickejšie sa venovať riešeniu tejto problematiky, pričom však naznačuje možné spôsoby delimitácie úloh vzhľadom na náplň jednotlivých druhov výskumov, ktoré môžu prispieť k jej riešeniu. Súčasne načrtáva aj okruh otázok, ktoré predstavujú hlavnú náplň štúdia materiálnej zložky v rámci sídelnej geografie, ďalej jej časti v rámci geografických výskumov nevýrobnej sféry, resp. služieb, ako aj pri hodnotení obytného prostredia. Ukazuje sa, že pozoruhodnejší rozmach výskumov materiálnej zložky osídlenia alebo špeciálne bytového fondu si vyžaduje vypracovanie prípravných štúdií s metodologickým zameraním, súčasne však aj uskutočňovanie konkrétnych čiastkových prác, ktoré poslúžia ako báza na ustanovenie všeobecných zákonitostí. Dôležitú súčasť prác predstavuje aj doriešenie adekvátneho pojmového aparátu. Význam a zdôvodnenia potreby geografického skúmania načrtnutej problematiky pramení zo širokých možností jeho aplikačného zamerania a potencionálnych predpokladov geografie zúčastniť sa na riešení aktuálnych otázok vyplývajúcich z požiadaviek praxe.

LITERATÚRA

1. ANDRLE, A., POJER, M., ULLMANN, O.: Byty a bydlení v Československu. SEVT, Praha 1967. — 2. Atlas Československé socialistické republiky. Praha 1966. — 3. BOKES, F.: Obytné domy a ich kryt na Záhorskej nížine. Zborník Spolku záhorských akademikov, II. Výskum Záhoria. Bratislava 1942. — 4. ČERNÝ, M., LAKOMÝ, Z., NOVÝ, O.: Životní prostředí pro člověka. Academia, Praha 1973. — 5. ILJIN, P. M.: O geografii žилищного хозяйства. Voprosy geografii. Zborník 91. Moskva 1972. — 6. JUREČEK, Z.: Úroveň bydlení v Československu. Demografie, 1964, č. 4 a Demografie, 1965, č. 1. — 7. KOVALEV, S. A.: Seĭskoje rasselenije. Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta. Moskva 1963. — 8. KOVALEV, S. A., POKŠIŠEVSKIJ, V. V.: Geografija naselenija i geografija obsluživanija. Zborník Naučnyje problemy geografii naselenija. Moskva 1967. — 9. POKŠIŠEVSKIJ, V. V.: Geografija obsluživanija, jejo predmet, soderžanije i mesto sredi ekonomiko-geografičeskich disciplin. Voprosy geografii. Zborník 91. Moskva 1972. — 10. ZAHÁLKA, J.: Životní prostředí obyvatel ve světle sítání. Životné prostredie, 1972, č. 1.

SOME PROBLEMS CONNECTED WITH THE STUDY OF HOUSING FUNDS

The present work focusses problems which, in the last time, very rarely appeared in the geographical literature although, in the geography of culture, houses and lodgings represented an important part of the topics of research on settlements. This gap in the geographical literature is filled by works of economic-statistical character, as well as by researches realized in the domain of urbanism, territorial planning and related disciplines, recently of sociology too. On considering the existing solutions of questions relating housing and dwelling funds, and the possibilities of their geographical study, the author suggests three directions of their further involving in the frame of geographical research. Primarily the necessity emerges to continue the studies on the settlement's material component, within the geography of residences. Other groups of problems, especially with respect to the dwelling funds, have to be treated in geographical researches of the non-productional sphere or the sphere of services. The third alternative consists in introducing the study of dwelling conditions in the works on habitation environment, within the research of living milieu. The author outlines the fundamental problems in the mentioned directions of research, whereby he determines in more details the thematic content of the study of housing funds and habitation environment. As an example of evaluating the standard of lodging, he refers to the research elaborated on the basis of data from 1970, according to the counties of Czechoslovakia (Fig. 1) and districts of Slovakia (Fig. 2). The methodical way of work consisted in the selection of ten indices, reflecting the fundamental building-technical properties of quarters (age, magnitude, equipment) and the relation of their magnitude to the number of inhabiting persons. By comparing these data for the individual territorial units with the averages of the area studied, values have been obtained for each district, which reflect the standard of lodging, from the aspect of chosen indices. In Slovakia, the situation is essentially more unfavourable than in Bohemia and Moravia, principally due to the worse equipment of appartements and the higher density of their population. The differentiation of Slovak territory (Fig. 2) is influenced by the degree of urbanization, the height of investments for building up new quarters having favourable equipment parameters, the growth of the population living standard and by the character of building housings in the past periods. In conclusion, several points of the program of further research on the problems of settlements material component, of the housing funds and habitation environment are discussed.

Translated by J. B e l a j

Fig. 1. Quality of the housing funds in Czechoslovakia. Values of the dwelling standard index.

1 — below -6, 2 — -4 to -5, 3 — -2 to -3, 4 — -1 to 2, 5 — 3 to 4, 6 — 5 and more.

Fig. 2. Quality of the housing funds in Slovakia. Values of the dwelling standard index.

1 — below -7, 2 — -5 to -6, 3 — -3 to -4, 4 — -1 to -2, 5 — 0 to 1, 6 — 2 to 5, 7 — 6 and more.